

Kroppsbesiktning av en intagen

Anmälan

AA klagade på att han, som var intagen i kriminalvårdsanstalten Karlskoga, efter en permission blev utsatt för kroppsbesiktning. Han anförde bl.a. följande. Han frågade om det inte fanns någon läkare som kunde utföra kroppsbesiktningen så att han slapp lämna avföringsprov, men fick till svar att han var tvungen att lämna två sådana prov och att han dessutom måste äta majs. Han blev lämnad i ett rum med endast en madrass och en kudde. Eftersom man hade glömt att sätta på värmen frös han, men fick trots det inte någon filt. Först efter flera påstötningar fick han en tröja.

Utredning

Anmälan remitterades till Kriminalvårdsmyndigheten Karlstad för utredning och yttrande. Kriminalvårdsmyndigheten anförde i remissvaret, genom tillförordnade kriminalvårdschefen BB, följande.

Jml. KvaL 52 b § får en intagen kroppsbesiktigas när det finns anledning att anta att ett otillåtet föremål skall anträffas på honom. Beslut om kroppsbesiktning får endast fattas av sådan tjänsteman i chefsbefattning som delegerats beslutsrätten av kriminalvårdschefen.

Kroppsbesiktning utföres sällan på anstalten Karlskoga, en till två gånger per år, då det är mycket personalkrävande och därmed kostsamt. Kroppsbesiktning genomförs när man har anledning misstänka att den intagne har otillåtna föremål i sig och inte slumpmässigt. Kriminalvårdsverket genomför de tre kommande åren en offensiv mot narkotika på uppdrag av regeringen, och där är kroppsbesiktning ett verksam instrument för att förhindra att narkotika kommer in på fängelserna.

Kroppsbesiktning genomförs på så sätt att den intagne vistas i ett OBS-rum utrustat med madrass och kudde. Han är klädd i en overall med blixtlås i ryggen och korborrhband i armar och byxben. Han får äta majs som bryts ned sakta av kroppen. Vid toalettbesök används en toalett där avföringen hamnar i en plastpåse för att innehållet skall kunna analyseras. När den intagne lämnat normal mängd avföring vid två tillfällen och den innehåller majs räknar man med att eventuella främmande föremål har passerat mag- och tarmsystemet.

Om man misstänker att den intagne stoppat upp främmande föremål i tarmen kan behörig personal genomföra en så kallad rektoscopi varvid man med ett instrument kan se om det finns främmande föremål i tarmen.

Kroppsbesiktning är ett djupt ingrepp i den personliga integriteten och måste därför genomföras med stor hänsyn till den person som berörs och med stor taktkänsla.

AA återvände till anstalten på eftermiddagen den 13 mars 2002 efter att ha varit på permission från den 10 mars. Kriminalvårdsinspektör CC, som har kriminalvårdschefens delegation att besluta om kroppsbesiktning, fattade ett sådant beslut. Det exakta skälet till beslutet har inte gått att utreda då CC är på en längre tids tjänstledighet. Som ovan nämnts används kroppsbesiktning då man har starka skäl att misstänka att den intagne bär otillåtna föremål.

AA placerades jml. KvaL 20 § 5 i avskildhet genom beslut av kriminalvårdsinspektör CC. OBS-cellen ligger i anstaltsbyggnaden och omfattas även den av anstaltens centralvärme. Personalen hade uppenbarligen förståelse för att AA frös, då man emot gällande regler gav honom en tröja. Även om temperaturen är densamma i OBS-cellen som i övriga bostadsrum kan man säkert uppleva det som kallt då man inte får använda filt.

Vad gäller avföringen tömde AA tarmen en gång. Som ovan nämnts skall tarmen tömmas två gånger för att man skall kunna anse att främmande föremål skall ha passerat mag- och tarmsystemet. Vid senare tillfällen presterade AA bara små mängder avföring varför man beslöt att fortsätta sekundbevakningen. För att underlätta för AA kallade man in en för ändamålet utbildad personal från anstalten Kumla. Han utförde en rektoscopiundersökning och AA:s avskildhet avbröts omedelbart av anstaltens säkerhetsansvarige, som vid tillfället hade beredskap.

Varje intagen som skrivs in på anstalten Karlskoga genomgår tre dagars introduktion. Syftet är att den intagne skall få fullständig information om hur verkställigheten skall genomföras. Kontaktmannen skall bland annat informera om vilka lagar och författningar som styr verksamheten i ett fängelse. Den intagne har också tillgång till de dokument som omnämns i anstaltsföreskrifterna, KVVFS 1998:8, 17 §. Se även 18 §.

AA är dömd vid fyra tillfällen, första gången den 24 juli 1997 till skyddstillsyn för narkotikabrott. Den senaste gången dömdes han till fängelse ett år och sex månader och 20 dagar förverkad villkorligt medgiven frigivning och placerades på anstalten Karlskogas motivationsavdelning för att planera för en behandlingshemsvistelse. AA har haft sju skötta normalpermissioner, varav tre efter kroppsbesiktningen och sekundbevakningen.

Den genomförda utredningen visar att anstalten genomfört kroppsbesiktningen i enlighet med de bestämmelser som följer av KvaL. Besluten är fattade av behöriga tjänstemän och är dokumenterade.

Att bli föremål för kroppsbesiktning och sekundbevakning är en extrem situation och pressande för både den intagne och personal. Risken för att misstolka situationer och att överreagera är därför stor. Personalen har agerat på ett professionellt sätt så att sekundbevakningen genomförts utan våldsinslag.

AA bereddes tillfälle att kommentera remissvaret men hördes inte av.

I beslut den 2 december 2003 anförde *JO Lundin* följande.

Bedömning

Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingade kroppsliga ingrepp (2 kap. 6 § regeringsformen). Detta skydd avser bl.a. kroppsbesiktning.

Begränsningar av skyddet får endast ske genom lag (2 kap. 12 § regeringsformen). För kriminalvårdens del finns bestämmelser om kroppsbesiktning i bl.a. lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL).

Med kroppsbesiktning avses enligt 28 kap. 12 § andra stycket rättegångsbalken undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov.

Enligt 52 b § första stycket KvaL får en intagen kroppsbesiktigas när det finns anledning att anta att ett otillåtet föremål skall anträffas på honom. Av andra stycket följer att kroppsbesiktning, om det behövs, även får göras bl.a. när en intagen återkommer till anstalten efter en permission.

Enligt 52 c § KvaL får kroppsbesiktning inte göras mera ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas.

För att verkställa ett beslut om kroppsbesiktning får en intagen hållas avskild från andra intagna om det är nödvändigt (20 § första stycket 5 KvaL).

Det finns inte lagstöd för att i samband med en kroppsbesiktning tvinga en intagen att vare sig inta viss medicin eller föda av visst slag för att underlätta åtgärden eller för att förkorta den tid som den intagne måste vistas i avskildhet. Det finns emellertid inte något som hindrar att en intagen erbjuds detta. Om det görs, är det synnerligen viktigt att han inte ges uppfattningen att han är tvungen att anta erbjudandet, vars syfte självklart måste göras helt tydligt för den intagne. Det finns nämligen en uppenbar risk för att en intagen i en sådan situation och med hänsyn till det utsatta läge som han befinner sig i kan komma att känna sig tvingad och att frivilligheten därför blir illusorisk. Det finns anledning att särskilt framhålla att det är svårt för den tjänsteman som lämnar erbjudandet att avgöra om den intagne verkligen handlar fullt frivilligt (jfr JO 2003/04 s. 81, se även SOU 1995:47 s. 150, 337)

Vad som har framkommit i ärendet utgör inte skäl för några ytterligare uttalanden från min sida.

Ärendet avslutas.